

5. Рекова Н.Ю. Механізм управління економічною поведінкою підприємств корпоративної структури : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Н.Ю. Рекова ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 40 с.

6. Рекова Н.Ю. Моделювання вартості конфліктів у корпоративній структурі / Н.Ю. Рекова // Економічна кібернетика. – 2012. – №№ 1–3(73–75). – С. 25–32.

7. Афанасьєва М.Г. Теоретико-ігровий підхід оптимізації змішаної фінансово-економічної стратегії гірничорудного підприємства / М.Г. Афанасьєва, В.Ю. Попов // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5(4). – Т. 19. – № 10/1. – С. 138–143.

8. Щекович О.С. Методологічні підходи до оцінки

та прогнозування економічної безпеки суб'єктів господарювання на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях / О.С. Щекович, М.Г. Афанасьєва // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль : Економічна думка, 2013. – Т. 14. – № 1. – С. 184–193.

9. Афанасьєва М.Г. Теоретико-методологічні підходи моделювання ризику в процесі розвитку виробничо-економічної діяльності гірничорудного підприємства / М.Г. Афанасьєва // Держава та регіони. – 2013. – № 2(72). – С. 77–82.

10. Стратегічні пріоритети ефективного економічного розвитку залізорудної галузі України : [монографія] / За заг. ред. Є.В. Афанасьєва. – Кривий Ріг : КНУ, 2016. – 380 с.

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ СКЛАДНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ РЕГІОНІВ CLUSTERING AGRICULTURAL SECTOR BASED COMPONENTS OF INVESTMENT CLIMATE REGIONS

У статті наведено кластеризацію областей України на основі оцінки інвестиційного клімату аграрного сектору економіки шляхом визначення вихідних статистичних показників, що конкретно характеризують кожен із восьми інвестиційних потенціалів і кожен з п'яти видів ризику, обчислення інтегрального інвестиційного потенціалу і ризику як зваженої суми приватних видів потенціалу та ризику, для оцінки внеску кожного з них в інтегральний показник. На основі рейтингів і абсолютних значень показників здійснюється кластеризація аграрного сектору економіки областей України, тобто визначається загальний рейтинг інвестиційної привабливості на основі попадання в одну із груп.
Ключові слова: аграрний сектор економіки, інвестиційний клімат, потенціал, ризик, інтегральний показник, кластеризація.

В статті проведена кластеризація областей України на основі оцінки інвестиційного клімату аграрного сектору економіки путем определения исходных статистических показателей, которые характеризуют каждый из восьми инвестиционных потенциалов и каждый из пяти видов риска, расчет интегрального инвестиционного потенциала и риска как взвешенной суммы частных видов потен-

циала и риска, для оценки вклада каждого из них в интегральный показатель. На основе рейтингов и абсолютных значений показателей осуществляется кластеризация аграрного сектора экономики областей Украины, то есть определяется общий рейтинг инвестиционной привлекательности на основе попадания в одну из групп.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, инвестиционный климат, потенциал, риск, интегральный показатель, кластеризация.

In the article the clustering areas in Ukraine based on the investment climate of the agricultural sector by baseline statistical indicators that specifically characterize each of the eight investment potential and each of the five types of risk calculation integrated investment potential and risk weighted amounts of private as potential species and risk, to assess the contribution of each of them in the integral index. Based on the ratings and made the absolute values of the agricultural sector clustering regions of Ukraine is determined by the overall investment attractiveness rating based on getting into one of the groups.

Key words: agrarian sector of economy, investment climate, potential risk integral factor clustering.

УДК 330.322.2

Безп'ята І.В.

к.е.н., доцент, докторант
Миколаївський національний
аграрний університет

Постановка проблеми. Необхідність кластеризації аграрного сектору економіки на основі складників інвестиційного клімату регіонів зумовлена: по-перше, наявністю в областях різних інвестиційних потенціалів, що ґрунтуються на відмінностях природно-кліматичного, земельно-ландшафтного, історично-інституціонального, національно-демографічного, техніко-технологічного, фінансово-економічного, організаційно-управлінського,

виробничо-господарського, науково-інноваційного, соціально-інфраструктурного та споживчого характеру; по-друге, існуючими та можливими інвестиційними ризиками, пов'язаними з регіональними фінансовими, соціальними, техногенними, кримінальними та корупційними чинниками; по-третє, сформованими та реально діючими виробничо-господарськими та ринково-комерційними зв'язками, які склалися внаслідок розпо-

ділу праці, агропромислової інтеграції та кооперації між господарюючими суб'єктами, що мають спільне територіально-географічне розміщення; по-четверте, важливістю усунення існуючих між-регіональних соціально-економічних диспропорцій за рахунок науково обґрунтованих моделей інвестиційного забезпечення виробничо-господарської діяльності в сільському господарстві області різних кластерних груп.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню питань щодо вивчення основних складників інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки присвячено праці таких учених, як: А.П. Гайдуцький, С.А. Гуткевич, М.І. Кісіль, Ю.О. Лупенко, Т.В. Майорова, В.Я. Плаксієнко, Т.В. Погорелова та ін. Їх дослідження охоплюють цілу низку питань, пов'язаних з ефективним залученням інвестицій, як вітчизняних, так і іноземних, а також формування сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. Проте низка проблем досі залишаються вирішеними не повною мірою. Недостатня глибина їх вивчення та необхідність визначення ефективних шляхів їх розв'язку зумовили актуальність теми дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є проведення кластеризації областей України на

основі оцінки інвестиційної клімату аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Україна є досить неоднорідною країною як із точки зору географічних умов інвестування, так і в плані соціально-економічного розвитку. Така географічна та соціально-економічна різноманітність свідчить про значний потенціал регіонів, оскільки дає змогу запропонувати різноманітні «пакети» інвестиційних умов, якими може скористатись широке коло потенційних інвесторів, адже кожен інвестор орієнтується на цілком конкретні характеристики територій, які для нього є визначальними.

Методичне забезпечення оцінки інвестиційного клімату в аграрному секторі базується на визначенні рейтингу його конкретних регіонів, що здійснюється на основі економіко-математичних розрахунків та експертного діагностування.

Слід зазначити, що Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами України, яке вже перестало існувати, були розроблені інвестиційні паспорти регіонів України. У документах акумульована вихідна база даних про потенційні можливості областей, їх економічні, культурні, громадські потенціали [3]. Таким чином, потенційним інвесторам надається актуальна, різнопланова та об'єктивна інформація, яка міс-

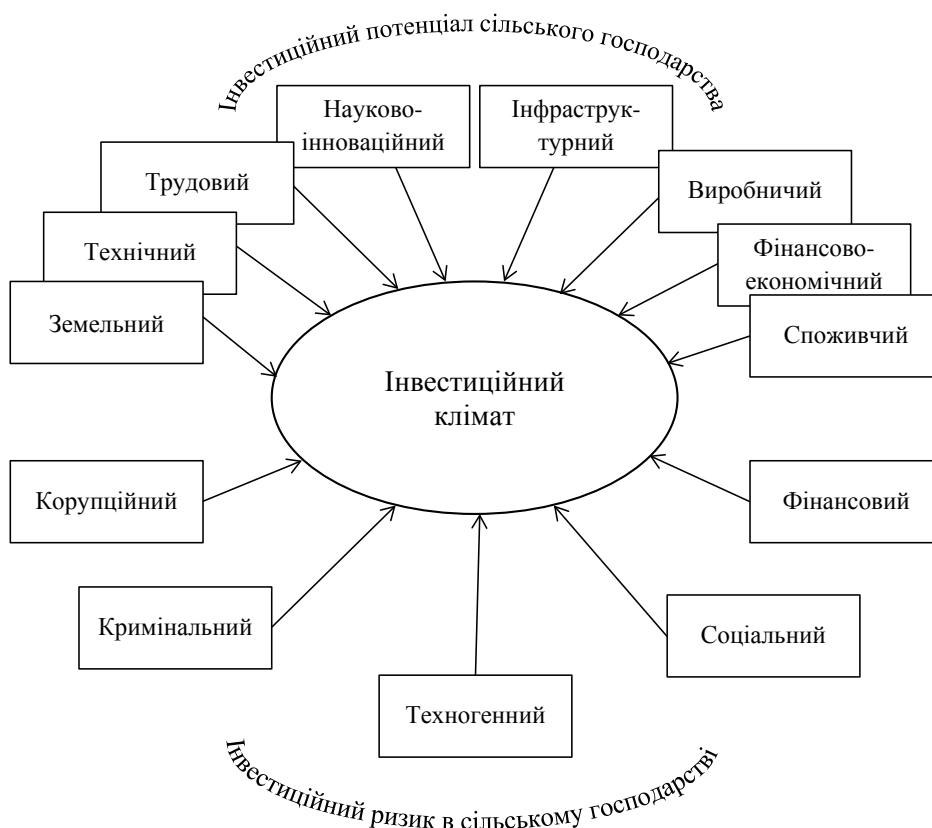

Рис. 1. Базові складники інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України

Джерело: розроблено автором

Основні складники інвестиційного потенціалу та ризику в аграрному секторі економіки

Складники інвестиційного потенціалу та ризику	Показники
Земельний потенціал	Площа сільськогосподарських угідь, тис. га
	Площа ріллі, тис. га
	Площа багаторічних насаджень, тис. га
	Площа сіножатей та пасовищ, тис. га
Технічний потенціал	Вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, тис. грн.
	Трактори, тис. шт.
	Зернозбиральні комбайни, тис. шт.
	Кукурудзозбиральні комбайни, тис. шт.
	Установки та агрегати для доїння корів, тис. шт.
Трудовий потенціал	Енергетичні потужності, тис. кВт
	Чисельність сільського населення, тис. осіб
	Чисельність сільського населення в працездатному віці, тис. осіб
	Кількість сільського населення молодше працездатного віку, тис. осіб
	Кількість найманих працівників у сільському господарстві, тис. осіб
Науково-інноваційний потенціал	Середньомісячна номінальна заробітна плата в сільському господарстві, грн.
	Кількість навчальних закладів I–IV рівнів акредитації в області, шт.
	Інноваційно-активні організації та структури щодо розвитку аграрного сектору економіки, шт.
	Кількість дослідників, які мають науковий ступінь, що займаються проблемами сільського господарства, осіб
Інфраструктурний потенціал	Забезпеченість житлом у сільській місцевості, м ²
	Кількість лікувальних закладів, які розташовані в сільській місцевості, шт.
	Кількість дошкільних та загальноосвітніх закладів у сільській місцевості, шт.
	Кількість відділень зв'язку в сільській місцевості, шт.
	Щільність автомобільних доріг із твердим покриттям, км на 1000 км ²
Виробничий потенціал	Валова продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 р., млн. грн.
	Валовий збір зернових культур, тис. т
	Валовий збір соняшнику, тис. т
	Виробництво м'яса у забійній вазі, тис. т
	Виробництво молока, тис. т
Фінансово-економічний потенціал	Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.
	Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.
	Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %
Споживчий потенціал	Грошові доходи домогосподарств за місяць, грн.
	Грошові витрати домогосподарств за місяць, грн.
Корупційний ризик	Порушення законодавства про працю
	Порушення законодавства в галузі фінансів і підприємницької діяльності
	Зловживання владою або службовим становищем
	Хабарництво
Кримінальний ризик	Загальна кількість тяжких та умисних злочинів, зареєстрованих органами внутрішніх справ
	Злочини проти життя та здоров'я особи
	Злочини проти власності
	Злочини проти громадської безпеки
	Кількість злочинів, виявлених на підприємствах та організаціях у сільському господарстві
Техногенний ризик	Обсяги викидів забруднювальних речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, тис. т
	Викиди забрудненої стічної води в поверхневі водні об'єкти, млн. м ³
	Спожито свіжої води, млн. м ³
Соціальний ризик	Потреба роботодавців у робітниках, яка заявлена сільськогосподарськими організаціями та підприємствами в державних установах служби зайнятості, тис. осіб
	Середньомісячний розмір соціальної підтримки на одну особу, грн.
	Рівень безробіття в сільській місцевості, %
Фінансовий ризик	Збиток від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.
	Питома вага збиткових підприємств у загальній кількості, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, %

Джерело: розроблено автором

тять відповіді на питання зацікавлених в інвестуванні підприємців. Водночас запропонована методика оцінки інвестиційної привабливості регіонів є досить докладною, містить низку чинників, які дублюють один одного, та зрештою призводить до прийняття суб'єктивного рішення. Тобто різні інвестори на основі одного й того ж кола показників можуть прийти до різних висновків щодо об'єктів інвестування, тому аналіз інвестиційних паспортів регіонів слід розглядати як важливий, але не кінцевий крок прийняття рішення.

Як зазначають експерти, для оцінки інвестиційного клімату розглядаються дві ключові підсистеми [8]: інвестиційний потенціал – сукупність наявних у регіоні факторів виробництва та сфер застосування капіталу; інвестиційний ризик – сукупність змінних факторів ризику інвестування.

На рис. 1 визначено та запропоновано певну систему складових факторів для характеристики інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України.

Інвестиційний потенціал – характеристика кількісна, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою тощо), споживчий попит населення та інші показники. Його розрахунок передбачає використання абсолютних статистичних показників. У табл. 1 запропоновано власний перелік системи показників щодо визначення інтегрального інвестиційного потенціалу для оцінки інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки країни.

Інвестиційні ризики – характеристика ймовірнісна, якісна, що оцінює ймовірність повної чи часткової втрати коштів і (або) доходу від інвестицій. У табл. 1 запропонована власна система показників щодо визначення інтегрального інвестиційного ризику для оцінки впливу на інвестиційний клімат в аграрному секторі. Серед них відмічаємо важливість корупційного та кримінального ризиків. Окрему групу становить соціальний ризик, який передусім базуватиметься на рівні безробіття в сільській місцевості. Значної уваги заслуговують показники фінансового ризику, оскільки частина областей України належить до зони ризикованого землеробства.

Проведена кластеризація областей України на основі оцінки інвестиційного клімату аграрного сектору економіки включала такі етапи:

– визначення вихідних статистичних показників, що конкретно характеризують кожен із восьми інвестиційних потенціалів і кожен із п'яти видів ризику;

– обчислення інтегрального інвестиційного потенціалу і ризику як зваженої суми приватних видів потенціалу та ризику для оцінки внеску кожного з них в інтегральний показник;

– на основі рейтингів і абсолютних значень показників здійснюється кластеризація аграрного сектора економіки областей України, тобто визначається загальний рейтинг інвестиційної привабливості на основі попадання в одну із груп.

Проведене дослідження з урахуванням рейтингу всіх вищезазначених показників інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику дає можливість обчислити інтегральний інвестиційний потенціал та ризик і визначити внесок кожного з них в інтегральний показник (табл. 2).

Таблиця 2

Складники інвестиційного потенціалу та ризику та їх частка в інтегральному потенціалі та ризику

Складники інвестиційного потенціалу	%	Складники інвестиційного ризику	%
Земельний	14,0	Корупційний	20,4
Технічний	13,2	Кримінальний	20,6
Трудовий	12,3	Техногенний	18,3
Науково-інноваційний	11,0	Соціальний	18,6
Інфраструктурний	13,4	Фінансовий	22,1
Виробничий	12,3		
Фінансово-економічний	11,5		
Споживчий	12,3		

Джерело: розроблено автором

Розрахунок інтегрального інвестиційного потенціалу (табл. 3) як зваженої суми окремих потенціалів дає змогу зробити висновок, що в 2014 р. в Україні кращий інвестиційний потенціал в аграрному секторі економіки країни був у Вінницькій, Полтавській Київській, Одеській, Харківській, Дніпропетровській та Львівській областях. Найменш привабливими за інвестиційним потенціалом є Житомирська, Волинська Сумська, Закарпатська, Чернівецька, Рівненська та Луганська області.

Розрахунок рівня інтегрального інвестиційного ризику (табл. 3) як зваженої суми окремих видів ризику вказує на те, що в Україні в 2014 р. найменш ризиковими є інвестиції в розвиток сільського господарства та сільських територій у Закарпатській, Черкаській, Луганській, Кіровоградській, Волинській, Чернівецькій та Тернопільській областях. Найбільш ризиковані інвестиції в аграрний сектор економіки Рівненської, Київської, Харківської, Житомирської, Дніпропетровської, Запорізької та Львівської областей.

Як було зазначено раніше, на основі рейтингів та абсолютних значень показників за 2014 р. здійснюється кластеризація аграрного сектора економіки областей України. Тобто для вивчення інвестиційного клімату в аграрному секторі країни визначається загальний рейтинг інвестиційної

Таблиця 3

Кластеризація областей України за рівнем інвестиційного потенціалу та ризику в аграрному секторі економіки країни в 2014 р.

Область	Сукупний інвестиційний потенціал	Кінцевий рейтинг	Сукупний інвестиційний ризик	Кінцевий рейтинг
Вінницька	4,786	1	11,832	14
Волинська	14,052	19	8,850	5
Дніпропетровська	6,275	6	14,823	22
Донецька	12,676	14	13,326	17
Житомирська	13,475	18	14,553	21
Закарпатська	15,215	21	6,409	1
Запорізька	9,737	10	14,837	23
Івано-Франківська	13,348	17	9,969	8
Київська	5,387	3	13,647	19
Кіровоградська	11,879	11	8,505	4
Луганська	17,292	24	7,723	3
Львівська	8,345	7	15,106	24
Миколаївська	12,235	13	10,915	10
Одеська	5,574	4	12,184	15
Полтавська	5,148	2	11,227	12
Рівненська	15,821	23	13,376	18
Сумська	14,141	20	10,838	9
Тернопільська	13,287	16	9,097	7
Харківська	5,802	5	14,509	20
Херсонська	13,220	15	12,302	16
Хмельницька	9,228	8	11,176	11
Черкаська	9,261	9	6,469	2
Чернівецька	15,752	22	8,991	6
Чернігівська	12,018	12	11,670	13

Джерело: розроблено автором

привабливості областей на основі умовного розподілу їх в одну з чотирьох груп:

- перша група: високий інвестиційний потенціал, низький рівень інвестиційного ризику;
- друга група: високий інвестиційний потенціал, високий рівень інвестиційного ризику;

Таблиця 4

Формування основних складників інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки в 2014 р.

Групи	Ознаки	Область
перша	високий потенціал, низький рівень ризику	Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська
друга	високий потенціал, високий рівень ризику	Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Харківська
третя	низький потенціал, високий рівень ризику	Донецька, Житомирська, Рівненська, Херсонська, Чернігівська
четверта	низький потенціал, низький рівень ризику	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Чернігівська

Джерело: розроблено автором

- третя група: низький інвестиційний потенціал, високий рівень інвестиційного ризику;
- четверта група: низький інвестиційний потенціал, низький рівень інвестиційного ризику.

Результати проведеного дослідження за визначеною методикою представлені в табл. 4.

Так, до першої групи увійшли найбільш інвестиційно привабливі Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська області, які поєднують високий інвестиційний потенціал із низьким рівнем інвестиційного ризику. До другої групи належать високорозвинуті області: Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Харківська, які поєднують високий інвестиційний потенціал із високим рівнем інвестиційного ризику. До третьої – Донецька, Житомирська, Рівненська, Херсонська, Чернігівська області; до четвертої – Волинська, Закарпатська, Івано-Фран-

Мінімізація інвестиційних ризиків	Підтримка на високому рівні основних складників інвестиційного потенціалу		Зниження існуючих інвестиційних ризиків
	Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська	Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Харківська	
	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Чернігівська	Донецька, Житомирська, Рівненська, Херсонська, Чернігівська	
	Підвищення рівня та додаткове залучення основних складників інвестиційного потенціалу		

Рис. 2. Основні напрями поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки країни на основі кластеризації областей

Джерело: розроблено автором

ківська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Чернігівська області. До цих груп увійшли найменш інвестиційно привабливі області.

Заходи щодо зниження рівня інвестиційного ризику і підвищення рівня інвестиційного потенціалу є відображенням фактично сильних та слабких сторін аграрного сектора економіки конкретної області, які формують відповідні можливості та загрози їх стратегічного розвитку (рис. 2).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вирішальну роль у формуванні інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки країни серед вихідних даних відіграють показники земельного, технічного, трудового, науково-технічного, інфраструктурного, виробничого, фінансово-економічного та споживчого потенціалу. Провідними у формуванні та використанні інвестиційного потенціалу серед регіонів України в 2014 р. були Полтавська, Київська, Вінницька, Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Черкаська, Хмельницька, Львівська та Кіровоградська області. Вони відрізняються більш високими значеннями змінної.

Під час формування інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки країни також дуже важливим є врахування інвестиційних ризиків, насамперед основних показників корупційних та кримінальних ризиків. Найменш ризикованим залучення інвестицій в аграрний сектор у 2014 р. було на території Закарпатської, Черкаської, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Івано-Франківської, Одеської, Хмельницької, Волинської та Полтавської областей. Вони відрізняються більш низькими значеннями змінної.

Таким чином, розглянутий експертний підхід до вивчення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки може стати надійною базою для потенційних інвесторів у виборі напрямів та об'єктів інвестування в сільському господарстві країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Задніпрянна Т.С. Інвестиційна привабливість України / Т.С. Задніпрянна // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2010. – Вип. 42. – С. 196–201.
3. Інвестиційний атлас та паспорти регіонів / Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua/page/investitsiini-atlas-ta-pasporti-regioniv>.

4. Іщук С.О. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону / С.О. Іщук, Т.В. Кулініч // Регіональна економіка. – 2010. – № 7. – С. 71–78.

5. Лупенко Ю.О. Інвестиційний розвиток сільськогосподарства Київської області / Ю.О. Лупенко, М.І. Кісіль, М.Ю. Кожем'якіна [та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 86 с.

6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / Т.В. Майорова. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 472 с.

7. Павлюк А.П. Щодо особливостей та напрямів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств у післякризовий період / А.П. Павлюк, Н.С. Медведькова // Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/>.

8. Питерская Л.Ю. Инвестиционная деятельность в отраслях региона: вопросы теории и практики : [монография] / Л.Ю. Питерская, И.В. Погодаева, С.Е. Шиянов. – Ставрополь, 2009. – 180 с.

9. Погорелова Т.В. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України за допомогою статистичних методів / Т.В. Погорелова, Г.Ю. Микитишина // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – № 2(53). – С. 251–258.

10. Погорелова Т.В. Статистичні аспекти оцінювання прямих іноземних інвестицій в Україну / Т.В. Погорелова, Т.С. Корольова // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : [монографія] / За заг. ред. канд. економ. наук, проф. А.З. Підгорного. – Одеса : Атлант, 2012. – С. 72–92.

11. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. Повна версія. / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kiis.com.ua/materials/pr/20142904/RIPR2014.pdf>.

12. Савлук О. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України / О. Савлук // Вісник КНТЕУ. Держава та економіка. – 2013. – № 5. – С. 31–44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

13. Степаненко С.В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання / С.В. Степаненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/.../10.pdf>.

14. Уманець Т.В. Оцінка інвестиційної привабливості регіону за допомогою інтегральних індексів / Т.В. Уманець // Економіка і прогнозування. – К. : Інститут економіки та прогнозування НАН України. – 2006. – № 4. – С. 133–145.